

TALABALARDA KITOB ORQALI INSON MA'NAVIYATINI SHAKILLANTIRISH METODIKASI

Radjabova Oysha Abduraxmanovna
Yangi Asr universiteti ARM direktori

Annotatsiya: Ushbu maqola kitob yaratilish tarixi, hamda, kitob mutolaasi va kitobxonning yosh toifalari va ular bilan qanday ishlash haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit soʻzlar: kitobxonlik, kutubxona, president, Shavkat Mirziyoyev, tashabbus, yosh kitobxon, kitobxonlar bayrami, pergament, sopol, shoyi.

Abstract: This article is about the history of book creation, as well as, book reading and its benefits. The article also provides information on the age categories of the reader and how to work with them.

Keywords: reading, library, president, Shavkat Mirziyoyev, initiative, young reader, readers' holiday, parchment, ceramics, silk.

KIRISH

Farzand tarbiyasidagi eng asosiy omillardan biri bu kitob mutolaasidir. “Kitob”, “kitobxonlik”, “kutubxona” soʻzlarining oʻzagi aslida arabchadan olingan va bir maqsadga, yaʼni inson maʼnaviyatini boyitishga xizmat qiladi. Yurtimizda yoshlarning kitobxonlik madaniyatini oshirish uchun amalga oshirilayotgan islohotlar ham bejizga emas, binobarin, kelajak avlodning kamoloti ilm olish, bilimli boʻlish bilan belgilanadi. Bu borada, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev 2017 yilning 12 yanvar kuni “Kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirishga qaratilgan” farmoyish eʼlon qildi. Bu esa oʻz navbatida, yurtimizda kitobxonlik saviyasi oshishiga, yangidan-yangi sermazmun kitoblar chop etilishiga omil boʻluvchi muhim odimdir. Давлатимиз раҳбари илгари сурган бешта муҳим ташаббусни ҳаётга татбиқ этишга қаратилган ишлар юртимиз бўйлаб кенг қулоқ ёзмада. Юртимизнинг қай гўшасида қурилиш ишлари бўлаётган бўлса, ўша иншоотлар қуриш режасида, албатта, кутубхона ёки китоб дўкони бўлиши белгиланган. Бу бизни қувонтирадиган, фарзандларимиз қолади, уларнинг порлоқ келажак учун ўйланган пухта режадир. Шу тариқа қисқа муддатда юртимиз “Китоб ва китобхонлар мамлакати” га айланди. Президентимиз Шавкат Мирзиёев: “Китобсиз тараққиётга, юксак маънавиятга эришиб бўлмайди. Китоб ўқимаган одамнинг ҳам, миллатнинг ҳам келажак йўқ”, – дея таъкидлайди. Шунинг учун ҳам китоб - жамият маданиятининг ажралмас бир қисмидир. Китоб маънавий бўшлиқни тўлдиради, маданиятни юксалтиради. Инсоният маданияти тараққиётининг энг тўлиқ ва ҳар томонлама ифодаси сифатида китоб қўп асрлар мобайнида шахсни тарбиялашда ва унинг ақлий ривожланишида муҳим ўринга эга. Ҳозирги кунда китоб инсоният яратган муомала воситалари ичида энг ишончли ва энг қулай воситадир. Инсоннинг ақл- заковати ва билимларини сақлаш ва кенг ёйишнинг энг мукамал қуроли бўлган китоб шахснинг ҳар томонлама юксалишига ва ижтимоий тараққиётга ёрдам беради;

у ҳар бир кишига инсоният эришган ютуқларни билиш имконини беради ва бу билан халқлар ўртасидаги ҳамжихатликни мустаҳкамлашга хизмат қилади. Бизгача сақланиб қолган шундай ёзувлар, китоблар бўлмаганида инсоният ўз ўтмишини ҳам, билим, донолик ва хикматларини ҳам билолмаган, илм-фанни ҳам тараққий эттира олмаган бўларди. Билим эса китобларда жамлангандир. “Китоб - ҳар қандай билимнинг жони ва юраги, ҳар қандай фаннинг ибтидосидир” - деган эди машҳур немис ёзувчиси С.Свег.

ASOSIY QISM

Ana shunday imkoniyatlardan oqilona foydalanib, yangidan-yangi nashrdan chiqayotgan sarmazmun asarlarni o'qib borish yoshlarning ongi o'sishi, tafakkuri teranlashib, o'zining mustaqil fikriga ega bo'lishiga imkon beradi. Yana shuni alohida e'tirof etish kerakki, prezidentimiz tomonidan ilgari surilgan 5 tashabbus bugungi kunda yoshlarni yanada qo'llab quvvatlovchi muhim omil bo'ldi. “Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ular o'rtasida kitobxonlikni keng targ'ib qilish bo'yicha tizimli ishlarni tashkil etish” muhim dasturiy amal bo'lmoqda.

Kitob bilan tanishish, mutolaa qilish, insonga o'zgacha zavq beradi. Kitobxon mutolaa qilar ekan kitob bilan yaqinroq tanishadi, uning ilmiy- badiiy qimmatini haqida tasavvur hosil qila boshlaydi, fikrlaydi, mutolaa madaniyati yuksaladi.

Yurtboshimizni kitobxonlik madaniyatini yuksaltirishga qaratilayotgan alohida e'tibori tufayli umumta'lim maktablarida, oliy o'quv yurtlarida, barcha ta'lim maskanlaridagi o'tkazilayotgan “Yosh kitobxon”, “Kirobxonlar bayrami”, ko'rik tanlovlari, dam olish maskanlarida ochilayotgan zamonaviy kitob do'konlari va chekka qishloq larda ochilayotgan kutubxonalar yosh avlodni ma'naviy va intellektual ehtiyojini qondirishda, kitobga oshno bo'lishda muhim o'rin tutmoqda. Kitobning mohiyati mangudir... Bu mohiyat – tafakkurni abadiylashtiradi.

Mutolaa madaniyati kishining manbaani to'laqonli tushunishi, undan zavq olishi, muallif fikri va g'oyasini anglash hamda uni baholay olishi kabi xususiyatlarga ega bo'lishini ta'minlaydi. Kitob mutolaasi insonni bevosita amaliyotga kirishish, hayot bilan uyg'unlashish, ma'naviy foyda olishga yo'naltiradi. “Mutolaa” so'zi arabcha o'qish degan ma'noni anglatadi, bugungi kunda esa u kitob o'qishdan ko'ra kengroq tushuncha anglatadi.

Kitoblar insoniyat fikri durdonalarini to'plab avlodlarga etkazadi. Haqiqatdan ham hech bir manbaa kitob kabi inson kamolotini yuksaltira olmaydi.

Har bir kitobxon o'z yosh toifasidan kelib chiqib badiiy asarlar yoki ilmiy asarlarni o'qishi, yoritilgan fikrlarni yanada teranroq anglab yetishiga imkon hosil bo'ladi. Buning uchun ota- ona, bog'cha, maktab hamkorligida bolaning qiziqishlari to'la qonli o'rganilishi kerak. Bir bolaga yeti mahalla ota- ona deganlaridek, farzand tarbiyasida, ularning ma'naviyatli madaniyatli bo'lib kamol topishida barcha birdek mas'ul hisoblanadi. Kitob o'qishni odat qilmagan oila – ma'naviy qashshoq oiladir deb bejizga aytishmagan. Shunday ekan faqat ota- ona emas balki kutubxona hodimlari ham o'z kasbining yetuk mutaxasisi bo'lishi, kitobxonlarga, ularning qiziqishlarini inobatga olgan holda kitob to'g'ri kitob tanlab berishi kerak bo'ladi. Bolalar o'qishi pedagogikasida yoshiga qarab o'qishning o'sishi quyidagi bosqichlarga bo'linadi: bolalalik 6-9 yosh; bolalalikdan o'spirinlikka o'tish

10-11 yosh; o'spirinlik 12-13yosh; o'spirinlikdan o'smirlikka o'tish 14 yosh hisoblanadi. Bu toifadagilarning yosh chegarasi harakatchan bo'ladi, ya'ni kitobxonning ijtimoiy-psixologik sharoitining shakllanishiga ko'ra 10 yoshli bolaning o'ziga xos tipologik xususiyatiga qarab o'spirin kitobxon toifasiga qo'shish, 14 yoshlilarni esa o'spirinlikka o'tayotgan kitobxon toifasi tabiatidagilar qatoriga qo'shish mumkin bo'ladi. O'qish – bolaning ma'naviy hayotiga mustaxkam kirib borishi uchun oldindan ta'sirchan-estetik tayyorgarlik ko'rish zarur. Kutubxonachining vazifasi kitobxon va kitobni yaxshi bilishdan iborat.

Bizning jonajon do'stimiz bo'lgan kitobning tarixiga nazar tashlasak, kitob hozirgi shaklga kelguncha uzoq yo'lni bosib o'tgan. Bundan bir necha ming yillar ilgari qadimgi bobilliklar, ossuriyaliklar va boshqa qadimgi dunyo xalqlari kitob sifatida sopollardan foydalanganlar. Xitoyda esa dastlabki kiroblar bambuk daraxtidan qilingan plastinkalarda yozilgan. Keyinchalik Xitoyda shoyiga yozishni, eramizning I asrida esa, qog'ozga yozishni ixtiro qilishdi.

Qadimgi madaniyat beshklaridan biri bo'lgan Misrda dastlabki kitob matnlari tosh bo'laklariga o'yib yozilgan.

Sharq xalqlari yuksak madaniyatining namunalaridan biri "Avesto" kitobi ham, dastlab 12 ming qoramol terisidan ishlangan pergamentga yozilgan.

O'rta asrlarda pergament yoki papirus varoqlarini to'rt buklab, daftar (tetrad, yunoncha "to'rtlik") shkliga keltirilgan. Mana shunday daftarlarning bir nechtasini birlashtirib yaratilgan kitoblar "Kodeks" deb atalgan. Kitobning hozirgi shakliga kelishida kodekslar dastlabki qadam bo'lgan. Milodiy 1-asr oxirida. pergament kodlari haqida birinchi eslatmalar paydo bo'ladi - aslida sahifalardan iborat kitoblar. Yozuvlardan ustun ustunligiga qaramay, ular faqat milodiy 3-asrga kelib keng tarqaldi.

Har yili dunyoda 755,755 ta yangi kitoblar nashr etiladi. 2017-yilning o'rtalaridan boshlab hozirgacha dunyo bo'yicha 134,399,411ta kitob nashr etilgan. Bu raqamlar shunchaki raqam emas, biz yoshlarni hartomonlama yetuk inson bo'lib yetishishimiz uchun qilinayotgan say harakatlar natijasidir.

"Kitob seni hali sen ko'rmagan dunyoga olib boradi, sen eshitmagan so'zlarni aytadi" deydi Geytsen. Darhaqiqat, kitob juda ko'plab sir - sinoatlarga boydir. Uning boyliklari hech ado bo'lmaydi. Kitob insonga qanot bag'ishlaydi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, kitob eng yaqin do'stlardan biridir. Biz savollarga kitoblar orqali javoblar topamiz, kitoblar fikrlash uchun eng muhim ozuqadir. Kitoblar eng yaxshi intellektual dam olishga va tasavvurlar parvozigga taklif qiladi. Ernest Xemingueyning ta'biri bilan aytganda: Yaxshi kitob ayzbergga o'xshaydi, yeti-sakkiztasi suv ostida yashaydi. Ха китоб, шубхасиз, фикрнинг тафаккурнинг қулай воситасидир. Ўйибор бериб қарасак, кундалик турмушимизда ҳам китоб кам ўқийдиган ва китобга ошно икки инсоннинг дунё қарашида, фикрлашида фарқ яққол кўзга ташланади. Китоб кўп ўқийдиган одам қаерда қандай сўзлаш кераклигини билгани учун мароқли суҳбатдош бўлади ва ҳамма бундай инсонлар суҳбатига интилади. Ҳаётда камроқ қоқилади, жамиятда ўз ўрнини топишда қийналмайди. Зеро, китоб бизнинг ҳаётимизда сув ва ҳаводей зарур аҳамият касб этар экан, китоблар ва унинг инсон

маънавиятининг ривожлантиришдаги ўрни бекиёслигини, китоблар - кўнгиллар чироғи эканлигини ёшлар онгига сингдириш сиз ва бизнинг вазифамиздир.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. Болтабоева У. Нутқ санъатининг ўзига хос хусусиятлари: муаммо ва ечимлар //Oriental Art and Culture. – 2020. – №. I (2).
2. Охунжонов Э. Ватан кутубхоначилиқ тарихи, 1-қисм, Тошкент, Адолат, 2004
3. Охунжонов Э. Ватан кутубхоначилиқ тарихи, 2-қисм, Тошкент, Шарқ, 2008
4. Юлдашева С. Китоб мутолаасини шакллантиришда кутубхоначилиқ фаолияти //Oriental Art and Culture. – 2019. – №. IV (1).